

SV. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ

D O D A T A K

(Uputi o liturgijskom odgoju u sjemeništima)*

Popis pitanja koja bi, čini se, trebalo obrađivati u liturgijskom odgoju sjemeništara*Potreba dubljega liturgijskog odgoja danas*

.1 Prema odredbi konstitucije *Sacrosanctum Concilium*, »neka se u sjemeništima i u redovničkim zavodima predmet svete liturgije ubroji među potrebne i važnije predmete, a na teološkim fakultetima među glavne; neka se predaje koliko pod teološkim i povijesnim, toliko i pod duhovnim, pastoralnim i pravnim vidom«. ¹

Predmet liturgike dakle treba predavati tako da se udovolji današnjim potrebama:

a) liturgijsku obnovu, koju je započeo II. vatikanski sabor i koja je sada sretno privedena kraju, treba shvatiti u svjetlu liturgijske predaje, i to ne samo zapadne predaje nego i predaje istočnih Crkava; ²

b) budući da je isti II. vatikanski sabor promicao prilagodbu liturgije prema naravi i predajama pojedinih naroda, ³ zahtijeva se veće i brižljivije istraživanje, kako povijesno tako i teološko, a da se ne povrijedi pravi i autentični liturgijski duh;

c) u ekumenskom dijalogu postoje mnoga i teška pitanja koja proizlaze iz liturgije, ne toliko iz nauke o misnoj žrtvi, o redu i drugim sakramentima, koliko iz njezine pastoralne prakse, o čemu se govori u *Ekumenskom direktoriju* i u drugim dokumentima Apostolske Stolice;

d) napokon, i to poglavito, budući da zakon moljenja treba uspostaviti zakon vjerovanja, liturgijsku predaju treba proučavati tako da unese svjetlo u pitanja, kako doktrinalna tako i disciplinska, o Kristovu misteriju, o Crkvi, o sakramentima, o čemu se danas raspravlja. Osim

* Prijevod te Upute objavljen je u prethodnom broju SB (1—1980), str. 58—76.

¹ Br. 16; usp. Dekr. *Optatum totius*, br. 16.

² Usp. *Ratio fundamentalis*, br. 79.

³ Usp. Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 37—40.

toga, otvarajući izvor kršćanskog misterija, sveta liturgija postaje duhovnom hranom pitomaca te najviše doprinosi jedinstvu među raznim disciplinama teološkog studija.

Narav ovoga popisa

2. Popis pitanja koji se ovdje izlaže nema za svrhu da opiše nepromjenljive linije tokom liturgijskog studija. Naprotiv, on zahtijeva uređenje kako traže prilike.

Budući da prema odredbi *Rationis fundamentalis* o svećeničkom odgoju i obrazovanju priprava pitomaca treba početi uvodom u Kristov misterij i povijest spasenja »da pitomcima omogući kako bi shvatili smisao crkvenih nauka, njihovu strukturu i apostolski cilj; ujedno im treba pomoći da svoju vjeru postave na čvrste temelje, a svećeničko zvanje bolje shvate i zrelije prihvate«,⁴ to se neće moći postići ako se u isto vrijeme ne učini prikladan uvod u liturgiju. Taj će uvod sačinjavati ili dio uvodnoga kursa ili će se predavati kao posebni kurs na početku teološkog studija. Tu treba objasniti mjesto svete liturgije u ekonomiji spasenja, u životu Crkve i u duhovnom životu svakoga pojedinog kršćanina. Također će biti od vrlo velike koristi odmah na početku toga kursa pitomcima ukratko izložiti misu i glavne časove božanskog oficija.

3. Raspored materije, što se dolje opisuje, također se može u danoj prigodi promijeniti, da bi se uskladio s drugim disciplinama i sa životom sjemeništa. Tako npr. podrobniji studij 1. poglavlja konstitucije o svetoj liturgiji korisnije će primiti oni pitomci koji su već naučili prve elemente teološke nauke. Isto tako ponekad je korisno raspravljati o liturgijskoj godini i objasniti njezina razna vremena onda kad se ta vremena slave. Jednako će tako biti prikladno studij liturgije sakramenata spojiti s njihovim teološkim studijem.

4. Cjelokupna materija, što se iznosi u ovom popisu, ne spominje se zato što bi je profoser morao čitavu izlagati u svojim predavanjima. On treba učiniti takav izbor pitanja koji će studentima pružiti, barem u glavnim crtama, bitnu viziju čitave liturgije, izbjegavajući one praznine koje škode pripravi budućih prezbitera. Posebna pitanja koja se ne obrađuju u predavanjima, studentima se iznose tako da ih oni, bilo pojedinačno bilo u manjim skupinama, mogu ozbiljno proučiti prema onim metodama koje su u drugim disciplinama dale najbolje plodove.

5. Neka učitelj liturgije ne zaboravi da je njegova poglavita dužnost pomagati pitomcima u produblivanju onih liturgijskih tekstova koje će oni morati potpuno asimilirati da bi postali takvi celebranti koji će biti sposobni voditi narod k svjesnom i aktivnom sudjelovanju u Kristovu misteriju.

⁴ Br. 62.

6. Kad se kaže da treba poći na stare izvore i njih proučiti, što se često čini u ovom dodatku, onda to treba shvatiti kao nešto najbolje što bi trebalo postići studijem. Ipak će se to moći postići samo prema mogućnosti pojedinih sjemeništa.

Prikladno usklađivanje ovog predmeta s ostalim studijima u sjemeništu

7. Treba brižno nastojati da se predmet liturgike dolično i pravilno uskladi s ostalim predmetima koji se predaju u sjemeništu, kao što je rečeno gore u Uputi, br. 53—57. Osim toga, postoje mnoga srodna pitanja, posebno kad se radi o nauci i pastoralu sakramenata, koja mogu obrađivati ili učitelj liturgije ili neki drugi, zbog čega treba brižno izbjegavati praznine ili beskorisna ponavljanja. No, uputnije je ostvariti interdisciplinarnu suradnju. Tako bi se dublje plodonosnije istovremeno rasvijetlila liturgijska, dogmatska, pravna, povijelna i pastoralna pitanja.

PRVI DIO

Napomene i načela

Čl. I. *Narav svete liturgije i njezina važnost u životu Crkve.*

8. Bit će korisno prethodno učiniti neki uvod o bogoštovlju, promatrajući ga pod antropološkim i psihološkim vidom, budući da ono duboko zadire u čovjekovu psihu, a susreće se i kod tzv. »sekulariziranih« društava, iako na izobličen način.

9. Kršćanska liturgija popunjuje i uvelike nadvisuje taj pojam bogoštovlja, što će biti očito izlažući i tumačeći nauku br. 5-13 konstitucije *Sacrosanctum Concilium*. Razjasnit će se dakle:

a) narav liturgije, koja se »s pravom (...) smatra kao vršenje Kristove svećeničke službe: u njoj se pomoću vidljivih znakova označuje i, na način pojedinom znaku svojstven, izvršuje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje«;⁵

b) pashalni misterij Kristove muke, uskrsnuća od mrtvih i uzašašća, što Crkva slavi u liturgiji,⁶ »od koga svi sakramenti i blagoslovine crpe svoju moć«;⁷

c) mjesto koje liturgija zauzima u ekonomiji spasenja. Naime, »čudesna Božja djela u narodu Staroga zavjeta bila su predigrom«⁸ spaso-

⁵ Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 7.

⁶ Usp. ondje, br. 6.

⁷ Ondje, br. 61.

⁸ Ondje, br. 5.

nosnom djelu Kristovu, budući da »se to njima događalo u slici«;⁹ Kristovo pak djelo izvršeno je jedanput kad se on rodio od žene, bio podložan Zakonu, mučen pod Poncijom Pilatom i treći dan uskrsnuo. Crkva će međutim propovijedati Evandjelje sve do svršetka svijeta, slaviti Euharistiju i dijeliti ostale sakramente, priznavajući Kristovu prisutnost, nadasve u svetoj liturgiji,¹⁰ a opet zemaljskom liturgijom sudjelujemo o onoj nebeskoj,¹¹ u kojoj će Bog biti sve u svemu.

Osim toga, protumačit će se:

d) kako se liturgija služi svetim vidljivim znakovima da označi nevidljive božanske stvarnosti i tako, na način pojedinom znaku svojstven izvršuje čovjekovo posvećenje;¹²

e) kako liturgija, budući da je ona vršenje Kristove svećeničke službe, obuhvaća dvostruki pokret: kako Boga prema ljudima, da izvrši njihovo posvećenje, tako i ljudi prema Bogu, da mu iskažu poklon u duhu i istini;¹³

f) iako liturgija ne iscrpljuje čitavu djelatnost Crkve, ipak je ona vrhunac ka kojem teži djelatnost Crkve i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga. Potrebno je to opširnije izložiti prema nakani Konstitucije.¹⁴

Čl. II. O naravi liturgije kao djelatnosti koja je vlastita hijerarhiji i zajednici, te o liturgijskom zakonu

10. Prema odredbi br. 26—32 i 41—42 Konstitucije, treba izložiti načela o liturgijskom skupu, tj. o svetom puku pod biskupom (ili prezbitrom koji ga zamjenjuje) sazvanom i uređenom. To će se dolično osvijetliti naukom Sv. pisma, primjerima prvotne Crkve, tekstovima Otaca.

Osim toga, potrebno je kazati pod kojim uvjetima ono u nekom smislu privatno slavljenje liturgije postaje zakonito.

11. Treba inzistirati na različenosti članova i službi što zahtijeva liturgijski skup. Stoga će se orisati uloga celebranta, službenika, zbora pjevača i puka. Uloga vjernika i njihovo aktivno sudjelovanje protumačit će se prema nakani II. vatikanskog sabora, a istovremeno treba razlikovati opće svećeništvo krštenika od ministerijalnog svećeništva snagom kojega svećenik predsjedava liturgijskom skupu »u Kristovoj osobi«.¹⁵

⁹ 1 Kor 10, 11.

¹⁰ Usp. Konst. Sacrosanctum Concilium, br. 6—7.

¹¹ Usp. ondje, br. 8.

¹² Usp. Konst. Sacrosanctum Concilium, br. 7, 33.

¹³ Usp. ondje, br. 5—7.

¹⁴ Usp. ondje, br. 9—13.

¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II, Encikl. *Redemptor hominis*, od 4. III. 1979., AAS, LXXI (1979), str. 311; IVAN PAVAO II, Pismo *Novo incipiente*, svim svećenicima Crkve, od 8. IV. 1979., *L'Osservatore Romano*, od 9—10. travnja 1979.

12. Primarnu ulogu biskupa treba osvjetliti u smislu konstitucije *Lumen gentium*.

13. U kratkom povijesnom izlaganju učitelj će pokazati da su liturgijski zakoni uvijek spadali na službu svete hijerarhije i da to na nju spada po božanskom pravu. Način pak vršenja toga prava bio je tokom stoljeća različit.

Ovaj današnji način treba prikazati kako je odredila liturgijska konstitucija II. vatikanskog sabora u br. 22, iznoseći naime ulogu Apostolske Stolice, biskupskih konferencija i mjesnog biskupa.

14. Isto tako povijesnim izlaganjem treba objasniti zašto je Crkva polako, i to već od davnine, zabranjivala da se u liturgiji sastavljaju i izgovaraju molitve po miloj volji, te kako je sada postavila stroge granice mijenjaju, preinačivanju i eksperimentima.

Čl. III. Didaktična i pastoralna narav liturgije

15. »U liturgiji (...) Bog govori svojemu puku, a Krist sveudilj navješćuje evanđelje. Puk sa svoje strane Bogu odgovara pjevanjem i molitvom.«¹⁶ Stoga prvu ulogu u liturgiji treba dati Svetom pismu, tj. Božjoj riječi, bilo da se ona čita a svi je slušaju, bilo da je čitav puk pjeva. Učitelj će opširnije govoriti o upotrebi Sv. pisma, kako u čitanjima tako i u pjesmama koje su uzete iz njega. Neka ne propusti govoriti i o nebiblijskim čitanjima i pjesmama što ih je sastavila Crkva. Neka pruži opća načela o biblijskim slavljenjima, o homiliji i katehezi, te neka pokaže vrlo veliku važnost Sv. pisma za razumijevanje liturgijskih znakova, čina i molitava.¹⁷

16. Najbrižljivije treba objasniti vlastitu snagu svetog pjevanja i njegovu ulogu u liturgiji. Stoga valja izlagati razne vrste pjevanja; psalmodiju, kojom se pjevaju psalmi i biblijske pjesme; himnodiju; doksologije, poklike itd. Neka se primjerima osvjetli dijalog između celebranta i skupa vjernika.

17. Također treba izložiti razne vrste molitava, i svećenika (kao što su: molitve, zahvale, blagoslovi, egzorcizmi, molitvene formule, privatne molitve), i skupa vjernika (npr. molitva Gospodnja, tiha molitva u šutnji, litanije).

18. Ako je moguće, neka se izloži kratka povijest svetoga pjevanja, njegova porijekla i prvotnog razvoja, a isto tako i narav gregorijanskog pjevanja. Neka se također spomenu i druge vrste koje su prokušane predajom. Napokon neka se objasne i načela o svetoj glazbi u liturgiji, što je izneseno u instrukciji Sv. kongregacije obreda, od 5. ožujka 1967.

19. Treba napokon govoriti i o liturgijskom jeziku. Neka se ukratko opiše povijest, kako istočne tako i zapadne, discipline. Prema sposob-

¹⁶ Konst. Sacrosanctum Concilium, br. 33.

¹⁷ Usp. ondje, br. 24.

nostima i mogućnostima učitelja, neka se pokaže kako je prijevod svetih knjiga, posebno iz grčkoga na latinski, oblikovao kršćanski jezik, te po kojim se načelima mora postupiti danas u prijevodima na narodni jezik.

20. Budući da se sveta liturgija služi ne samo riječima nego i znakovima »što su ih Krist i Crkva odabrali da označe nevidljive božanske stvarnosti«,¹⁸ u predavanjima će se govoriti kako o kretanjima i stavu tijela u liturgijskoj molitvi, tako i o materijalnim stvarima kojima se služi liturgijsko bogoslužje. O kretanjima i stavu tijela, o njihovu značenju i snazi da pokrenu duhove, treba poučiti iz Sv. pisma i iz djela Otaca. Brižno se valja čuvati da to izlaganje ne bude apstraktno već da zahvati samu liturgijsku praksu. Posebno će biti korisno, makar kratko, objasniti značenje, naročito biblijsko, prirodnih elemenata kojima se služi liturgija, kao što su svjetlo, voda, kruh, vino, ulje, tamjan itd., a nadasve onih koji su sakramentalni znakovi.

21. Budući da danas ima onih koji bi htjeli liturgijsko bogoslužje lišiti svetog značenja, pa stoga pogrešno misle da ne treba upotrebljavati stvari i sveto posuđe, nego da ih treba zamijenti onim stvarima koje spadaju na opću i profanu upotrebu, takva mišljenja treba pobijati budući da izvrću istinsku narav svete liturgije.¹⁹

22. Treba iznositi teološka mjesta, koja govore o bogoštovlju, i njihovo značenje. Neka se objasni obred posvete crkava, definira funkcija oltara, mjesta koje je određeno za čuvanje presvete Euharistije, celebrantova sjedišta, ambona i krstionice.

23. Treba pripaziti da pitomci iz onoga što su odnekud drugo poučeni dobro razlikuju povijest i zakone svete umjetnosti. Također će biti potrebno govoriti o kršćanskoj ikonografiji i o zahtjevima po kojima se treba ravnati sveta umjetnost našega vremena, da bude korisna kršćanskom puku.

24. Iz svega toga očitovat će se didaktična narav liturgije i na koji način, premda je *liturgija* prvotno štovanje Božjeg veličanstva, ona sadrži i veliku pouku za vjerni puk.²⁰ Neka se naime ima u vidu ona izreka *zakon vjerovanja uspostavlja zakon moljenja*, pa će se uočiti norme po kojima će se razlikovati ono što Crkva u svojoj liturgiji predlaže vjernicima za vjerovanje a što je takve naravi da crkveno učiteljstvo svojim auktoritetom to ne nalaže.

25. Da bi se pri svemu tome imale u vidu poteškoće ljudi našega vremena i da bi se pastirima pokazali prikladni putovi u njihovu rješavanju, imat će se pred očima antropološke znanosti, kao što su psihologija i sociologija, u onom duhu koji je opisan gore u Uputi, br. 50.

¹⁸ Konst. Sacrosanctum Concilium, br. 33.

¹⁹ Usp. PAVAO VI, Nagovor koji je 14. listopada 1968. održao Liturgijskom savjetu.

²⁰ Usp. Konst. Sacrosanctum Concilium, br. 33.

Čl. IV. Napomene o povijesti svete liturgije

26. U redovitom izlaganju pojedinih liturgijskih čina i sakramenata, treba inzistirati na povijest svakoga pojedinog obreda, bilo zbog toga da se shvati današnja liturgijska praksa, bilo zbog toga da sakramentalna teologija postane jasnijom i sigurnijom.

No, da bi se tokom predavanja sve to što bolje objasnilo, bit će vrlo korisno na početku izložiti u kratkim crtama stupnjeve i razdoblja čitave povijesti liturgije, a isto tako svratiti pažnju na međusobnu povezanost liturgije i kršćanske duhovnosti.

Tako, koliko je moguće, neka se prethodno opiše molitva kod Židova, kako se ona obavljala u Isusovo vrijeme, posebno u sinagogi, u privatnim kućama i u pashalnom slavlju, da se tako bolje uoče i sličnosti i novina kršćanske molitve. Neka se zatim opiše liturgijski skup u apostolsko doba. Poželjno je da se pitomcima otvore liturgijski izvori prijašnjih stoljeća (npr.: Didaché, sv. Klement Rimski, sv. Justin, sv. Irenej, Tertulijan, Hipolit Rimski, sv. Ciprijan, Didascalia i Apostolske konstitucije, Hodočašće Egerije), izabrani tekstovi iz anafora prvih stoljeća i iz kateheza Otaca.

27. Budući da su se liturgije raznih crkava malo-pomalo razvijale zakonima i pisanim tekstovima, bit će tu prikkladno ocrtati razne liturgije, kako na Istoku tako i na Zapadu, te ukratko objasniti njihovo porijeklo, povijest i karakteristike. To će zaista biti od vrlo velike koristi u onim krajevima gdje žive mnogi vjernici istočnih Crkava.

Također se preporuča da se dobro otkrije veza srodnosti između raznih obreda. U izlaganju pak pojedinih čina, posebno sakramenata, uvijek treba dati odgovarajuće mjesto tekstovima i obredima raznih liturgija, čime će se pružiti bogatija nauka i hraniti pobožnost.

28. Treba objasniti djelo Tridentinskog sabora, da se isprave zlo-upotrebe koje su se uvukle u liturgiju i da se promiče liturgijsko jedinstvo. Neka se iznose odredbe istoga sabora o svetoj liturgiji, a isto tako neka se izloži kako su, po nalogu sabora i u njegovu duhu, rimski biskupi ispravili liturgijske knjige, koje su tako raširili da su ostale u upotrebi sve do našeg vremena. Osim toga, bit će uputno ukratko iznijeti kako je kroz 17. — 19. stoljeća, usprkos poteškoća, liturgija napredovala, naročito zbog povijesne prouke: pobožnost prema Euharistiji, vjerno opsluživanje obreda, pastoralne inicijative poduzete u raznim krajevima da kršćanski vjernici shvate liturgiju i u njoj sudjeluju, otvoriše put obnovi koju je u naše vrijeme, započetu od sv. Pija X., svestranije promicao II. vatikanski sabor.

29. Da se današnji liturgijski odgoj dublje shvati, bit će vrlo korisno pitomcima razjasniti niz dokumenata kojima je on postepeno provedan u djelo.

DRUGI DIO

Misa i štovanje Euharistije

Čl. I. *Opće napomene o misi što treba iznositi pitomcima*

30. Prije svega iznositi će se tekstovi Novoga zavjeta o ustanovi Euharistije i uspoređivati ih sa židovskim tekstovima o svagdanjoj molitvi, o pashalnoj večeri i s drugim svjedočanstvima koja nagoviještaju euharistijsko slavlje.

31. Ukratko će se opisati povijest mise tako da budu očiti oni poglaviti elementi, zajedničkim svim misnim liturgijama, čime će se oni bolje razabrati u današnjem slavlju i lakše predočiti kršćanskom puku.

Zaista je poželjno, gdje je to samo moguće, da pitomci čitaju izvorne tekstove, bilo izabrane iz Otaca bilo uzete iz starijih liturgija, koje danas imamo sabrane u mnogim antologijama.

Poglavito u onim krajevima gdje borave vjernici istočnih obreda, bit će korisno informirati pitomce o misi tih obreda, osobito pod duhovnim vidom.

32. Neka se opišu razni načini slavljenja: zborna misa, obična misa s narodom, misa bez naroda. Uloge celebranta, koncelebranata, službenika, pjevača i vjernika treba rastumačiti u duhu *Opće uredbe Rimskog misala* koja je izdana 1970. godine.

33. Opširnije i na poseban način treba objasniti koncelebraciju i njezinu današnju disciplinu prema istočnoj i latinskoj predaji.

34. U duhu iste *Opće uredbe*, gl. 5—6, iznijet će se uvjeti koji se traže za slavljenje mise, i to ne samo snagom predaje i zakona nego i prema zahtjevu razuma i ljudske naravi: svete zgrade i oltar sa svojim nakitom, sveto posuđe, ruho svećenika i službenika, i slično.

Čl. II. *Norme za ispravno izlaganje pitomcima pojedinih dijelova i obreda mise*

35. Neka učitelji razjasne dva dijela od kojih se na neki način sastoji misa: liturgiju riječi naime i euharistijsku liturgiju, koje su tako usko među sobom povezane da tvore jedan bogoštovni čin.²¹

36. Učitelj će opširnije izložiti pojedine obrede mise, dajući svakom od njih važnost koja mu pripada, tako da se jasno protumače različiti obredi: ulaz; redosljed čitanjâ u liturgiji riječi sve do evanđelja, homilije i molitve vjernika; dijelovi prikazanja; narav i oblik čitave euharistijske molitve; obred pripreve za pričest; posljednji obredi.

²¹ Usp. Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 56.

Koliko je moguće, neka se pojedini obredi objasne i pod povijesnim vidom i usporedbom s obredima drugih liturgija.

37. Na poseban način treba rastumačiti i objasniti ostale dijelove koji tvore euharistijsku molitvu.²²

38. O pričesti pod objema prilikama treba poučiti s povijesnog teološkog i pastoralnog vida.

39. U duhu upute *Eucharisticum mysterium*, od 25. svibnja 1967., pokazat će se na koji način valja poučiti vjernike da njihovo sudjelovanje u misi bude što plodnije, a također i kako će Euharistija postati središte čitavoga sakramentalnog poretka.

40. Kad učitelj bude izlagao liturgiju riječi, on će govoriti i o onim slavljinama riječi koja se preporučuju u konstituciji o svetoj liturgiji, br. 35,4).²³

Čl. III. Štovanje Euharistije izvan mise

41. Budući da se štovanje Euharistije izvan mise jako povećalo tokom vremena, treba se pobrinuti da se objasni taj razvoj, vodeći računa o svetoj misnoj žrtvi u duhu spomenute Upute od 25. svibnja 1967., i da se izloži dio Rimskog obrednika, koji je proglašen 21. lipnja 1973., *Sveta pričest i štovanje euharistijskog otajstva izvan mise*.

Govorit će se dakle kako o euharistijskoj pričesti izvan mise, tako i o čuvanju Euharistije, o njezinu teološkom i pastoralnom temelju, o pravnim propisima koji njome ravnaju.

Raspravljat će se zatim o euharistijskim pobožnostima i o njihovim poglavitim manifestacijama, kao što su procesije, izloženje Presv. Sakramenta, euharistijski kongresi, što isti dokumenti preporučuju i uređuju tako da proizlaze od mise i vode vjernike k sudjelovanju u žrtvi i pričesti.

TREĆI DIO

Ostali sakramenti i blagoslovine

42. Tumačenje obnovljenog Pontifikala i Obrednika treba biti poglavito iz samih tekstova i njihovih *Prethodnih napomena* tako da se iznese na vidjelo njihova nauka. Bit će potrebna povijest obreda, da se oni bolje izlože i shvate. Sve dijelove treba završiti stanovitim pastoralnim radom, čime će se svećenički kandidati pripravljati za istu svetu službu koju će poslije vršiti.

²² Usp. *Institutio generalis*, br. 55; Sv. kongr. za bogoštovlje, Okružno pismo o euharistijskim molitvama, od 27. travnja 1973.

²³ Usp. Sv. kongr. obreda, *Instructio*, od 26. rujna 1964., br. 37—39.

Čl. I. Kršćanska inicijacija

43. Kršćanska inicijacija, tj. obred katekumenata, sakramenti krštenja, potvrde i prve pričesti, treba brižljivo izlagati zato što je to temelj katehezi koja se predaje djeci, pogotovo zato što diljem svijeta golem broj odraslih živo želi da prođe taj put inicijacije.

44. Poželjno je stoga da se iznese povijest krsne liturgije i liturgijskog katekumenata, da se tako pravilno shvati i objasni obred krštenja odraslih, koji će se podjeljivati u etapama. Sami krsni obredi neka se objasne korizmenom liturgijom, tekstovima mise potvrde, obredima i tekstovima uskrsnog bdjenja i uskrsne osmine.

45. Treba pozivati i voditi pitomce da prema mogućnostima čitaju krsne kateheze Otaca, koje su sada lako dostupne budući da su pri ruci izdanja i na izvornom i na materinskom jeziku.

46. Dolikuje da se ukratko protumače spomeni krštenja, koji su se slavili u starini ili u novije vrijeme, i da se tom prilikom pruži brižljiva pastoralna pouka o njihovoj važnosti i plodovima koji se od tih spomena s pravom očekuju u duhovnom životu župa i vjernika.

47. Istim sredstvima i na isti način treba protumačiti obrede potvrde u duhu apostolske konstitucije *Divinae consortium*, koju je 15. kolovoza 1971. izdao Pavao VI., da se tako istovremeno objasni i vlastita snaga toga sakramenta i njegova uska veza s krštenjem.

Na poseban način neka učitelj liturgije ili profesor pastoralne teologije prikaže pastoralne pothvate za pripravu i plodno slavljenje potvrde, a ujedno i odredbe koje je o toj stvari možda dala biskupska konferencija ili mjesni ordinarij.

48. Potrebno je kratko govoriti o Euharistiji, promatrajući je kao krunu sakramenata inicijacije, te o pripuštanju djece na pričest.

Čl. II. Red i razne službe

49. Obred i disciplinu sakramenta reda i crkvenih služba treba opisati i objasniti što opširnije jer je po naredbi II. vatikanskog sabora izvršena njihova dublja obnova. Jamačno će se postaviti pitanje, da li taj predmet treba tretirati u okviru liturgijskih predavanja, ili radije postepeno, kad se kandidati pripuštaju na pojedine službe i redove.

Učitelj svete liturgije je ipak dužan izložiti barem tekstove obnovljenoga Rimskog pontifikala i povijesnom predajom protumačiti apostolsku konstituciju *Pontificalis Romani* (18. lipnja 1968), motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* (15. lipnja 1967), *Ad pascendum* i *Ministeria quaedam* (15. kolovoza 1972).

Koliko je moguće, neka se nešto kaže o ređenjima u istočnim Crkvama, i to poglavito u onim krajevima u kojima žive vjernici istočnih obreda.

50. Vrlo je poželjno da se pravilno izloži biskupsko ređenje, iz čega će biti jasno kako su svi redovi i službe usmjereni prema biskupu i kako su poglavito prezbiteri suradnici biskupa te kako su zadobili »službu drugoga reda«.

Čl. III. *Ženidba i djevičanstvo*

51. Neka se povijesno iznese obred sklapanja braka; neka se prikaže njegova različitost i njegove vlastitosti prema razlici mjesta; neka se pokaže kako se obred uvijek prilagođivao vjerskim i civilnim običajima raznih naroda. Neka se opišu tekstovi i čitanja što se obilnije pruža u obnovljenom Obredniku.

Kako se pak u nauci Novog zavjeta i Otaca kršćanski brak i sveto djevičanstvo među sobom povezuju i zajedno shvaćaju, vrlo je prikladno da se s liturgijom ženidbe uskladi liturgija posvećenja djevica, kako je opisana u obnovljenom Rimskom pontifikalu.

Čl. IV. *Liturgija redovničkog posvećenja*

52. Isti obred posvećenja djevica i obred redovničkog zavjetovanja kad se ukratko prikažu, objasniti će da redovnički život u Crkvi tvori posebni stalež, kao što uči II. vatikanski sabor u konstituciji *Lumen gentium*.²⁴

Čl. V. *Pokornička liturgija*

53. Poželjno je da se pitomcima pruži kratka i sažeta povijest pokorničke liturgije i discipline, čime će bolje shvatiti i sam sakrament pokore i druge pokorničke čine.

Pomoću obnovljenoga Rimskog obrednika i pastoralnih normi koje je izdala Sv. kongregacija za nauk vjere 16. lipnja 1972. neka se izlože obredi sakramenta pokore i protumači uz koje se uvjete može podijeliti kolektivno odrješenje.

Osim toga, neka se objasni pokornička narav korizmene liturgije, važnost pokorničkog čina što se obavlja na početku mise i neka se iznesu norme za pokornička slavlja koja su sadržana u spomenutim dokumentima.

²⁴ Usp. gl. VI.

Čl. VI. *Liturgija bolesnika*

54. Neka se objasni apostolska konstitucija *Sacram unctionem*, od 30. studenoga 1972., i *Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesnike obnovljenoga Rimskog obrednika*. Tu obnovu, koju je naložio II. vatikanski sabor,²⁵ dolično će posvjedočiti liturgijska povijest.

Čl. VII. *Liturgija kršćanske smrti*

55. Studij liturgije raspravljat će i o liturgiji umirućih i pokojnika; i to ponajprije o svetoj poputbini, zatim o obredima preporuke duše, napokon o pogrebu. Neka se u pravom svjetlu iznesu svi vidovi tih obreda koji izražavaju pashalni misterij. Pitomce treba upoznati s izabranim tekstovima iz obilnijeg blaga što ga nudi obnovljeni Obrednik, te ih poučiti o dušobrižinstvu umirućih i o pastoralnoj važnosti pogrebnog slavlja.

Čl. VIII. *Blagoslovine*

56. Treba govoriti o procesijama općenito i o njihovu vjerskom značenju. Neka se pokaže kako su sveta hodočašća jedan posebni oblik procesije i neka se objasni njihova pastoralna važnost.

57. Neka se teološki i povijesno, makar kratko, izlože blagoslovine. Treba naglasiti njihovo značenje i korist za posvećenje svagdanjeg života. Pitomcima valja urezivati u pamet poštovanje i obzir prema svim zakonitim oblicima kojima kršćanin očituje svoju vjeru; a ujedno ih valja opominjati i na oprez koji moraju poduzeti, da se ne bi uvukle zloupotrebe ili praznovjerja.

ČETVRTI DIO

Posvećenje vremena

58. Treba početi od dana Gospodnjega »jer je on temelj i jezgra čitave liturgijske godine«.²⁶

Čl. I. *Dan Gospodnji (ili nedjelja)*

59. Neka se najveća pažnja posveti danu Gospodnjemu, čiju definiciju i elemente treba objasniti prema konstituciji o svetoj liturgiji.²⁷

²⁵ Usp. Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 73—75.

²⁶ Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 106.

²⁷ Usp. *ondje*.

Pokazat će se povijesnim dokazima da je nedjelja osmodnevna pasha i da je usko povezana s počecima Crkve tako da vuče porijeklo iz apostolske predaje od samog dana Kristova uskrsnuća.²⁸

60. Treba razmotriti pastoralne razloge koji vode k istinskom posvećenju toga dana, što svi kršćanski vjernici zaista moraju činiti.

61. Nedjelje »kroz godinu« pružaju kršćanskom puku blago riječi Božje, pa stoga treba da pitomci budu o njima poučeni tako da oni njihovo slavljenje vjerno i brižljivo promiču u duhu liturgijskih propisa.

Čl. II. Liturgijska godina

62. Iako učitelji i odgojitelji sjemeništa tokom čitave godine mudro i brižno poučavaju sjemeništare o vremenima i blagdanima kako dolaze, ipak dolikuje da se u predavanjima sistematski i raspoređeno dade neki sažetak liturgijske godine u svjetlu povijesti i u duhu pisma *Mysterii paschalis*, koje je izdao Pavao VI. motu proprio 14. veljače 1969.

63. Prije svega predavat će se povijest i duhovna narav Vazma i vazmenog ciklusa, tj. vazmeno vrijeme od pedeset dana, koje doseže svoj vrhunac u svetkovini Pedesetnice; vazmeno trodnevlje, vrijeme pripreve ili korizma. Pitomce pak treba poglavito poučiti tako da što intenzivnije u duši proživljavaju pashalni misterij i tako se pripravljaju za svoju buduću pashalnu službu.

64. Neka se zatim izlože blagdani Božića i Bogojavljenja s njihovom poviješću i duhovnim značenjem.

65. Ukratko će se osvijetliti novije Gospodnje svetkovine koje su uvrštene u liturgijsku godinu: Presv. Trojstvo, Tijelovo, Srce Isusovo, Krist Kralj itd.

66. Neka se povijesno osvijetli štovanje blažene Djevice Marije u Crkvi²⁹ i neka se prouče njezini glavni blagdani koji dolaze tokom godine.

67. Što se tiče svetaca, kojih je spomen uvršten u liturgijsku godinu, treba imati pred očima nauku liturgijske konstitucije.³⁰ Neka se ukratko prikaže porijeklo i povijesni razvoj štovanja mučenika i drugih svetaca, pobožnost prema njihovim grobovima ili moćima, mjesto koje štovanje svetaca zauzima u kršćanskom životu.

²⁸ Usp. ondje.

²⁹ Usp. *Sacrosanctum Concilium*, br. 103.

³⁰ Usp. ondje, br. 104.

Čl. III. Posveta časova dana i božansko oficije

68. Da bi se duše pitomaca pripravilo za pobožno i plodonosno moljenje božanskog oficija, dužnost je učitelja liturgije razložiti *Opću uredbu*, koja se nalazi na početku Časoslova a koju je objavio Pavao VI. 1. studenoga 1970.

69. Posebno treba inzistirati na doktrinalnom dijelu te Uredbe (gl. I) i prije svega protumačiti službu hvale koju je Krist povjerio Crkvi, što se obistinjuje ne samo slavljenjem Euharistije nego i na druge načine, osobito moljenjem božanskog oficija.³¹

70. Iz svjedočanstva Djela apostolskih i iz predaje Crkve treba pokazati da su za posvećenje dana i njegovih dijelova te za dolično ispunjenje božanske zapovijedi o neprestanoj molitvi najvažniji časovi oficija. Simbolička snaga svakoga pojedinog časa jasno će se uvidjeti iz spisa prvih duhovnih pisaca i iz molitava današnjega Časoslova.

71. Neka se povede računa o posebnoj duhovnoj i pastoralnoj važnosti koju II. vatikanski sabor pridaje jutarnjim pohvalama i večernji nazivajući ih dvostrukim stožerom čitavoga oficija.³²

72. Neka se objasni kako je Crkva usvojila ovu svoju svagdanju molitvu tako da zaista bude »glas (...) same Zaručnice koja razgovara sa Zaručnikom, štoviše, to je molitva koju Krist sa svojim Tijelom upravlja Ocu«. ³³

73. Neka se na poseban način gaji pobožnost pitomaca prema psalmima, kako egzegetskim tumačenjima, koje će iznositi profesor Sv. pisma, tako i naslovima psalama kao i molitvama što ih donosi Časoslov.³⁴

74. Neka se prema dekretima II. vatikanskog sabora³⁵ protumači i zajedničarska narav oficija, na čije se sudjelovanje pozivaju vjernici, kao i posebni nalog kojim su svećenici i drugi određeni da obavljaju taj divni hvalospjev.

75. Bit će korisno nešto reći o predajama različitih Crkava s obzirom na ustrojstvo i slavljenje oficija, te ukratko opisati povijest Rimskog oficija s reformama što su uslijedile od 16. stoljeća do našeg vremena.

S latinskoga preveo: O. Franjo Carev

NOTITIAE, 159, vol. 15 (1979), br. 10. str 549—565,

³¹ Usp. ondje, br. 83.

³² Usp. Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 89; *Institutio generalis*, br. 37—54.

³³ Ondje, br. 84; *Institutio generalis*, br. 15—16.

³⁴ Usp. *Institutio generalis*, br. 100—135.

³⁵ Usp. Konst. *Sacrosanctum Concilium*, br. 84—100; Dekr. *Presbyterorum ordinis*, br. 6 i 13; Konst. *Lumen gentium*, br. 41; *Institutio generalis*, br. 20—37.